

Predispozicije nasilnog ponašanja

prof. dr Bojana Dinić, 25.11.2024.

Šta su poremećaji ličnosti?

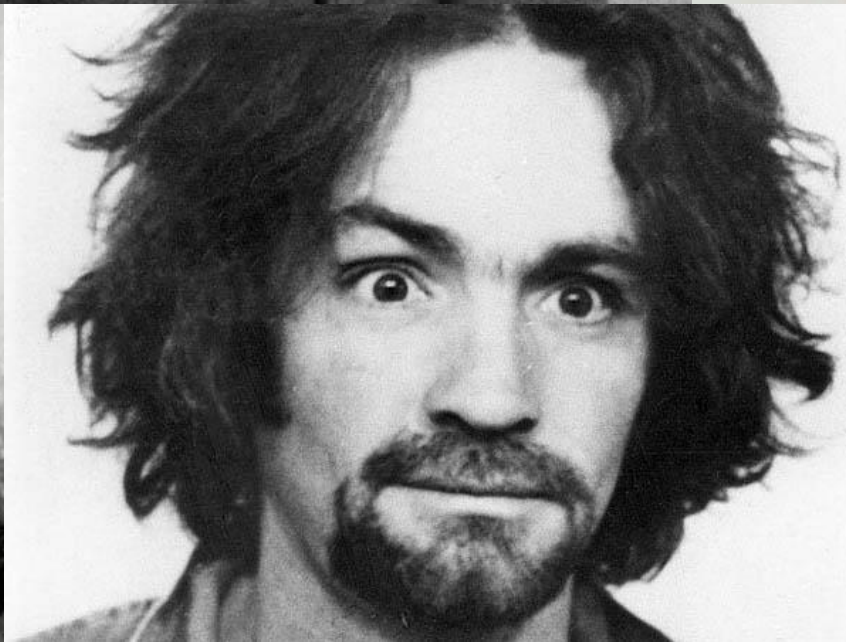
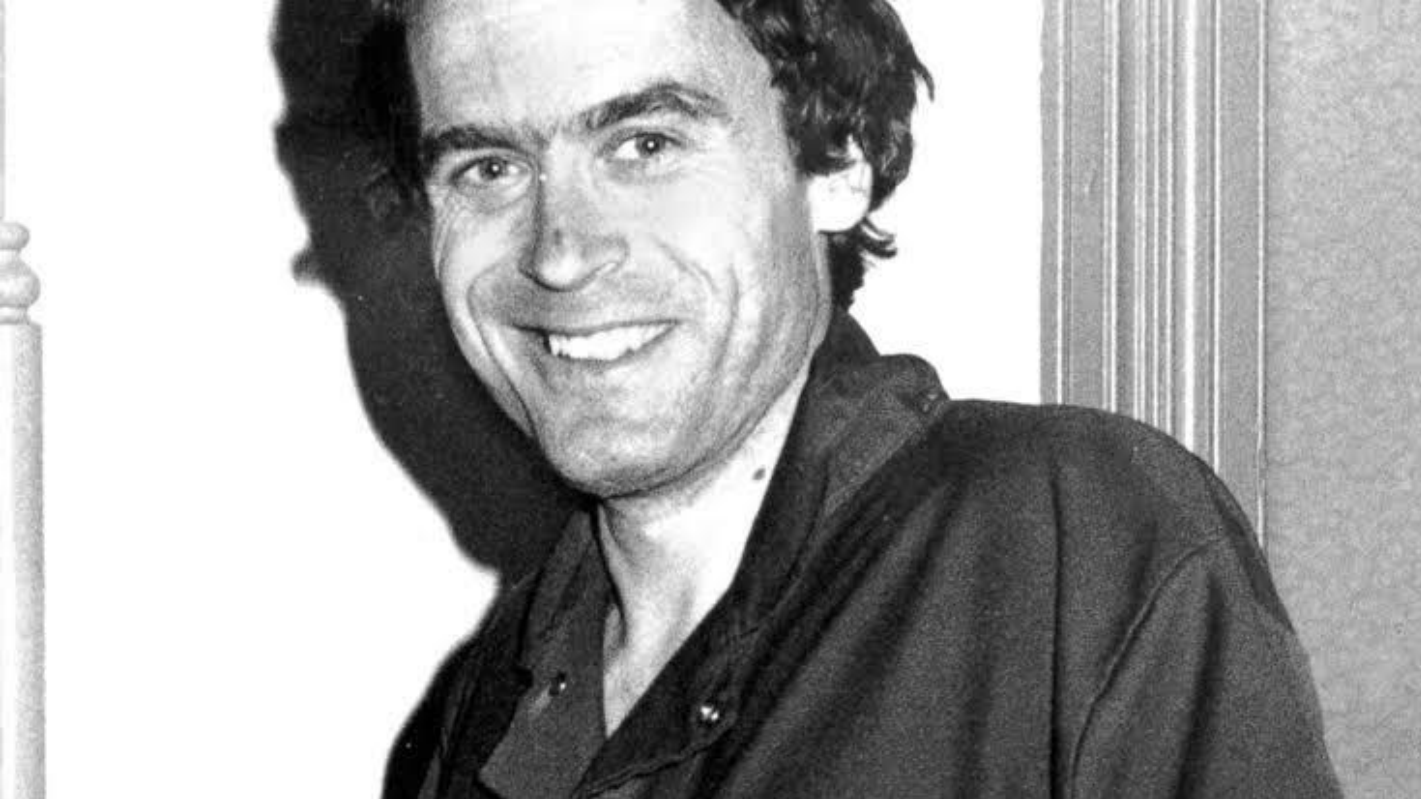
- trajni, rigidni i maladaptivni obrasci ponašanja, mišljenja, osećanja i odnosa sa drugima, koji **značajno odstupaju** od onoga što je uobičajeno u određenom društvu/kulturi
- DSM-V: Klaster B – dramatična, emocionalno nestabilna grupa

Antisocijalni poremećaj ličnosti

Histrionični poremećaj ličnosti

Granični poremećaj ličnosti

Narcisoidni poremećaj ličnosti

Antisocijalni poremećaj ličnosti – APL

A: pervazivni obrazac zanemarivanja i kršenja prava drugih, javlja se od 15 god. i treba da ispunjava minimum 3 kriterijuma od sledećih:

1. neuspeh u adaptaciji na socijalne norme – kršenje zakona
2. obmanjivanje – laganje, aliasi, prevara zarad profita ili zadovoljstva
3. impulsivnost – nemogućnost planiranja
4. iritabilnost i agresivnost – tuče i napadi
5. nemarnost u pogledu svoje i tuđe bezbednosti
6. neodgovornost – nezadržavanje posla, nepošten način zarade
7. nedostatak kajanja – indifirentnost ili racionalizacija povređivanja, krađe ili maltretiranja drugih

Antisocijalni poremećaj ličnosti – APL

B: osoba ima minimum 18. god.

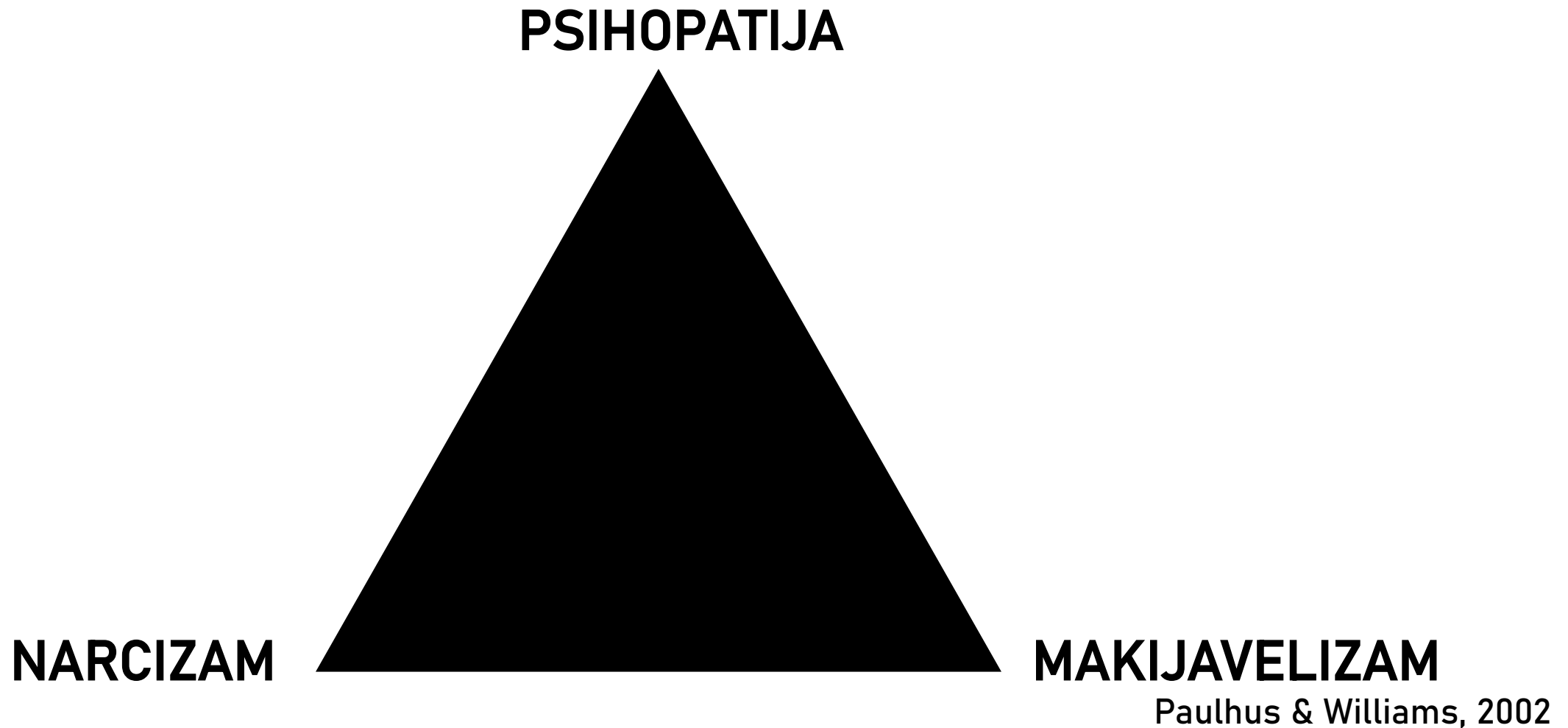
C: dokazi o poremećaju ponašanja pre 15. god.

Poremećaj ponašanja (minimum 3 kriterijuma):

1. kršenje zakona
2. ignorisanje obaveza
3. nemarnost u pogledu svoje i tuđe bezbednosti
4. nedostatak kajanja
5. nepoštenje (obmanjivanje, laganje, prevara)
6. nedostatak planiranja (impulsivnost)
7. razdražljiva i agresivna narav

D: antisocijalno ponašanje nije isključivo vezano za šizofreniju ili bipolarni poremećaj

Supkliničke crte: Mračna trijada

Psihopatija

Primarna psihopatija

(slično Faktoru 1 –
interpersonalno/afektivni)

- grandioznost
- patološko laganje
- manipulativnost, varanje
- izveštačen šarm
- površan afekat
- bezosećajnost, nedostatak empatije
- nedostatak kajanja i krivice
- neprihvatanje odgovornosti

Sekundarna psihopatija

(slično Faktoru 2 –
bihevioralno/antisocijalni ili
socijalna devijacija)

- potreba za stimulacijom
- parazitski životni stil
- bez dugoročnih i realnih ciljeva
- impulsivnost
- neodgovornost
- slaba kontrola ponašanja
- problemi s ponašanjem u djetinjstvu
- maloljetnička delinkvencija
- kriminalna raznovrsnost

Psihopatija

Primarna psihopatija

(slično Faktoru 1 –
interpersonalno/afektivni)

niska anksioznost i
socijalna dominacija

Sekundarna psihopatija

(slično Faktoru 2 –
bihevioralno/antisocijalni ili
socijalna devijacija)

visoka anksioznost i
socijalna povučenost

Psihopatija

Primarna psihopatija

- više pod uticajem naslednosti
- kontrolišuća majka i nebrižan otac
- izbegavajući af. obrazac
- teško podleže tretmanu

Sekundarna psihopatija

- više pod uticajem sredine (sociopatija)
- iskustvo zlostavljanja i zanemarivanja u porodici
- nebižno ponašanje majke i oca
- anksiozni af. obrazac
- kognitivne disfunkcije, emocionalna disregulacija
- bolja prognoza tretmana

Psihopatija

Primarna psihopatija

- nasilna krivična dela
- proaktivna i reaktivna agresija

korelacija sa „opasnim ponašanjima“ (antisocijalna ponašanja, nasilni i seksualni recidivizam, institucionalno nasilje, agresija),
 $r = .28$ (Gillespie et al., 2022)

Sekundarna psihopatija

- bolesi zavisnosti
- reaktivna agresija

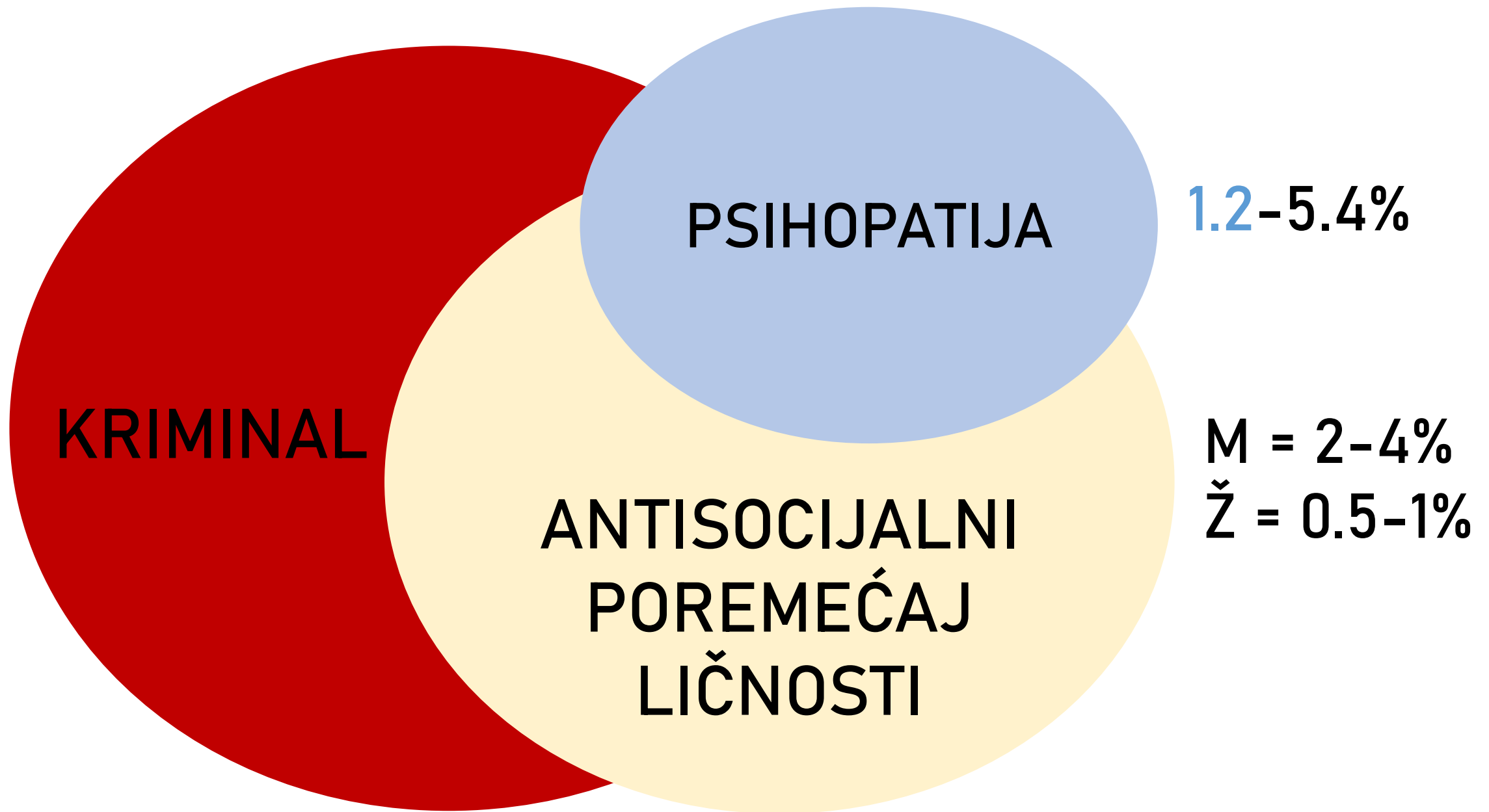

Psihopatija

Trijarhijski model psihopatije (TMP)

- **smelost** – socijalna dominacija, emocionalna otpornost, preduzimljivost, društvena efikasnost
- **zloba** – bezosećajnost, prezir prema drugima, iskorišćavanje drugih, nedostatak krivice i nemogućnost uspostavljanja odnosa
- **dezinhibicija** – slaba kontrola ponašanja i impulsa, emocionalna disregulacija, nedostatak planiranja, predviđanja i odlaganja zadovoljstva, kršenje normi

Uspešna psihopatija

„funkcionalne psihopate“ – niža sekundarna psihopatija ili viša smelost

uspešno izbegavanje pravnih posledica za svoje ponašanje i/ili
uspešna adaptacija na okolinu

- psihopatske crte: neustrašivost/nedostatak straha, imunost na stres, visoko samopouzdanje, socijalna dominacija i/ili harizmatičnost
  - bolje prepoznavanje laži i veći uspeh u laganju
  - manja socijalna anksioznost
  - racionalno donošenje odluka usled niske emocionalne reaktivnosti
  - karijerni uspeh u korporacijama („korporativne psihopate“)
- ...ali dugoročno gledano...

Makijavelizam

Nikolo Makijaveli: „cilj opravdava sredstva“

- cinični pogled na svet
- manipulativne interpersonalne taktike
- eksploatacija i obmanjivanje
- strateško planiranje
- amoralnost
- pragmatičnost
- želja za moći i kontrolom
- instrumentalna agresija

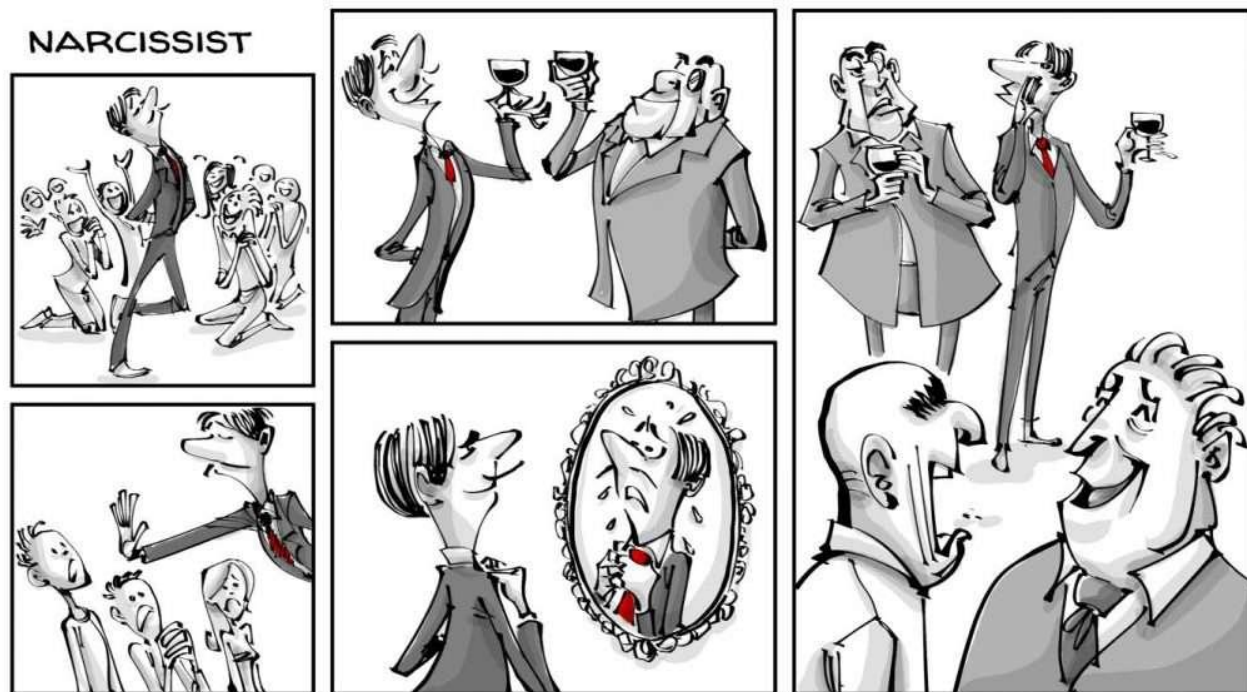
MACHIAVELLIAN

Narcizam (grandiozni)

Mit o Narcisu

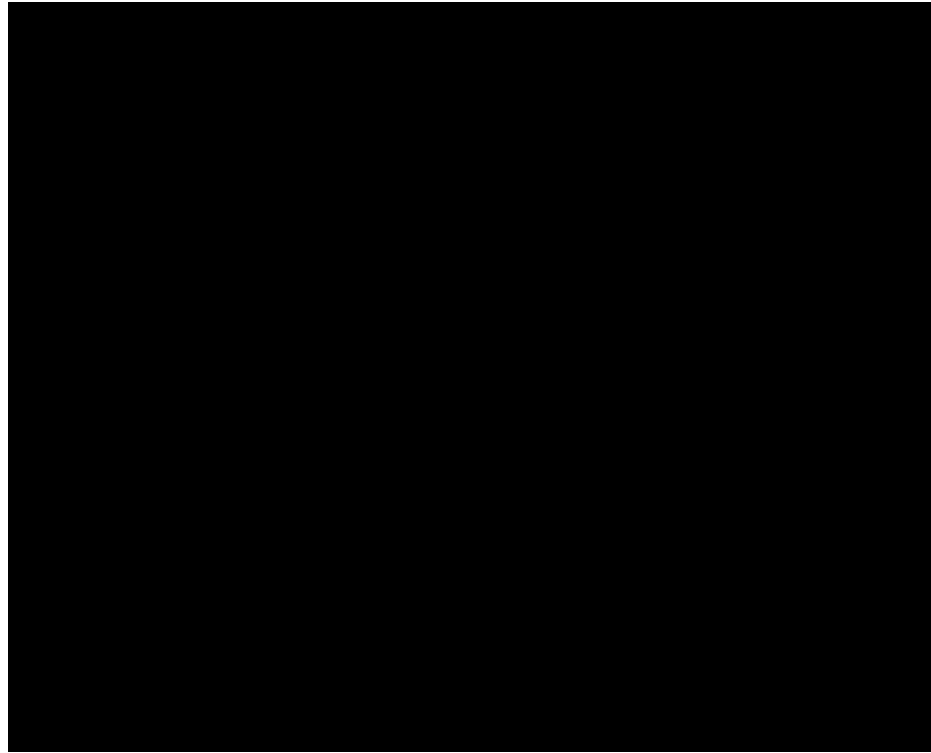
- doživljaj povlašćenosti ili privilegovanosti
- samocentriranost, egocentričnost
- grandioznost, superiornost
- nedostatak empatije
- traženje pažnje i divljenja
- naduvan ego i sopstvena važnost
- reaktivna agresija usled napada na ego

Mračna tetrada

PSIHOPATIJA

SADIZAM

NARCIZAM

MAKIJAVELIZAM

Sadizam

„svakodnevni sadizam“

- uživanje u tuđoj patnji i bolu

Direktni sadizam

izazivanje i nanošenje
fizičkog ili psihološkog bola
drugome s ciljem uživanja i
zabave

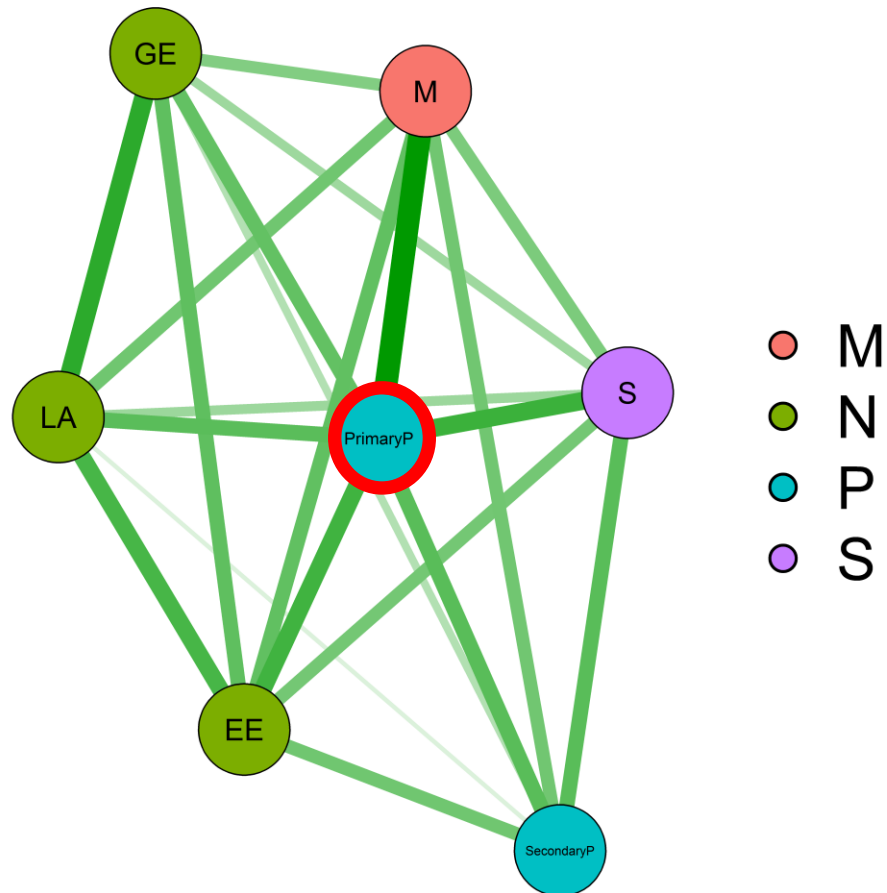
Indirektni/vikarijski sadizam

posmatranje tuđe
patnje i bola s ciljem
uživanja i zabave

The background is a dark, almost black, field filled with intricate, glowing blue lines. These lines are thin and wispy, resembling smoke or ethereal energy. They are most concentrated in the center, where they form a complex, multi-pointed star or web-like structure. The lines radiate outwards from this central point, becoming more sparse and delicate as they approach the edges of the frame. The overall effect is one of mysterious, dynamic energy.

Šta je srž mračnih crta?

Emocionalni deficiti (bezosećajnost) i manipulativnost

Zajedničke i distinktivne karakteristike

	Narcizam	Makijavelizam	Psihopatija	Sadizam
Bezosećajnost	++	++	++	++
Impulsivnost	+		++	
Manipulacija	+	++	++	+
Kriminal		„beli okovratnik“	++	
Grandioznost	++		+	
Uživanje u okrutnosti				++

Šta je srž mračnih crta, mimo mračnih crta?

- **Antagonizam (PID-5)** 96%
- Nisko poštenje-skromnost 88%
- Agresivnost 88%
- Niska emocionalna inteligencija 87%
- Sebičnost 86%

Antagonizam kao psihopatološka crta

APL

Antagonizam

- bezosećajnost
- manipulativnost
- obmanjivanje
- grandioznost
- traženje pažnje

+ Dezinhibicija

Krueger et al., 2011

Mračna trijada

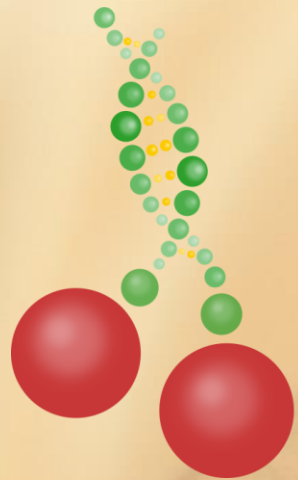
- bezosećajnost
- manipulativnost
- obmanjivanje
- grandioznost
- traženje pažnje

Dinić et al., 2023

Koliko su mračne crte „mračne“?

Agresivna i nasilna ponašanja	P	M	N	S
Proaktivna agresija	+	+	0/+	+
Reaktivna agresija	+	0	+	0/+
Fizička agresija	++	0	+	
Delinkvencija	++	+	+	++
Vršnjačko nasilje i digitalno nasilje	++	++	+	++
Generalno nasilje	++	+	+	++
Sajberuhođenje	+	+	+	+
Teži oblici uhođenja	+	0	0	+
Nadzor uz pomoć uređaja	0	+	+	0

STAR
REGISTAR
BLIZANACA

Šta možemo saznati iz
blizanačkih studija?

<http://blizanci.rs>

Koliko su mračne crte nasledne?

P = 64%, N = 59%, M = 31%

Genetičke korelacije sa saradljivošću od $-.37$ do $-.59$ = 35%

Vernon et al., 2008

Psihopatija = 52%

Dinić & Oljača, 2022

Bazične osobine ličnosti i nasilje

Petofaktorski model ličnosti

niska Saradljivost

visok Neuroticizam

niska Savesnost

Jones et al., 2022

HEXACO model ličnosti

niska Saradljivost

nisko Poštenje-skromnost

niska Emocionalnost

niska Savesnost

Dinić & Wertag, 2018; Međedović, 2017; Pailing et al., 2014